



Toplumsal Değişim Bağlamında Mesleğe Bakış: Güncel Mesleklerin ve Profesyonel Mesleklerin Anlamlandırılması

Rumeysa CIRDİ¹ & Şefika BULU²

Özet

Bu çalışma yeni ihtiyaçlara cevap verebilen ve yeni meslekleri başarılı bir şekilde icra edenler üzerinden mesleki hayatta yaşanan dönüşümü, bu dönüşümle başa çıkma stratejisini anlamlandırma hedefi gütmektedir. Değişen sosyoekonomik süreçler sonucu ortaya çıkan yeni/güncel meslekleri icra eden bireylerin; mesleki anlamda bilgi birikimi, yetkinlik, uzmanlaşma, diploma, enformasyon ve istihdam niteliklerine bakış açısı, gelir ve statüyü mesleki açıdan nasıl anlamlandırdığı çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda mesleki yapının değişim sürecini, yeni/güncel meslek sahiplerinin hem kendi mesleklerine hem de mesleklerinin şekillenmesinde katkısı olan profesyonel meslek sahiplerinin mesleklerine bakış açısı derinlemesine görüşme ve enformel sohbet tarzı ile anlaşılmasına çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Meslek, Güncel Meslek, Profesyonel Meslek, Toplumsal Değişme, Enformasyon.

A view of the Profession in the context of Social Transformation: Making sense of Current Job and Professional Job

Abstract

This study aims to explain the transformation in professional life and the strategy to cope with this transformation, based on the people who practise new professions successfully and meet the new requirements. The foundation this study is based on how the individuals who perform the new/current jobs, emerged following the socioeconomic changes, see professional knowledge, competence, specialization, diploma, information, employment qualifications perspective, income and status interpretation professionally. Accordingly, professional transformation process is explained through in-depth meetings and informal chats with new/ current job owners considering their viewpoints on both their own professions and professional job owners who contribute to the formation of professions.

Key Words: Profession, Current Job, Professional Job, Social Transformation, Information.

Giriş

Kişi sosyalizasyon sürecinden itibaren kendisini mesleği üzerinden tanımlar ve konumlandırır. Sosyal değişimlerin hissedilir ölçüde yaşandığı 19. yüzyıldan itibaren, teknolojiye yoğun

¹ Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, E-posta: rumeysacrd@gmail.com ORCID ID: 0000-0003-4347-0451.

² Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, E-posta: sefika.bulu@gmail.com ORCID ID: 0000-0002-9725-5688.

biçimde bilimin karışması, artık teknolojinin gereksinim boyutundan ziyade teknolojiye yenilik arayışını da beraberinde getirmiştir. Bu durum diğer toplumsal yapıdaki her şeyi dönüşüme maruz bıraktığı gibi, kişinin yaşamını biçimlendiren meslek kavramını da dönüşüme uğratmıştır. Özellikle enformasyon teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte çeşitli ve farklı mesleklerin doğuşuna, mesleki sınıflandırmaların yapılmasına hatta bu süreçte mesleklerin işlevlerinin, statü göstergelerinin değişkenlik göstermesine kaynaklık etmiştir.

Mevcut mesleklerden bazıları toplumsal değişim sürecine ayak uydurmakta güçlük çekmekte ve bu meslekler çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Güçlük çeken bu mevcut mesleklerden bazıları adapte olamayıp yok olmuştur. Bazıları ise bu değişime uyarak yeni formlar kazanırken, yeni ihtiyaçlar için ise yeni meslekler ortaya çıkmıştır. Örneğin yakın zamana kadar ihtiyaçlarımızı; ürün çeşitliliği daha az, birincil ilişkilerin daha fazla olduğu minimal mekânlar olan bakkallar üzerinden karşılamaktaydık. Günümüzde artan ihtiyaçlar ve azalan ilişkiler doğrultusunda bakkallar yerini, ürün çeşitliliği daha fazla olan ve daha çok ihtiyaca karşılık veren süpermarketlere ve akabinde alışveriş merkezlerine bırakmıştır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte süpermarketler ve alışveriş merkezleri mevcut konumlarını korurken bireyselleşmenin artması, zamanı verimli kullanma isteği sanal marketleri doğurmuştur. Sanal marketleri; internet üzerinden birçok ihtiyaca hızlı erişim sağlayan, içerisinde giyim, gıda, teknolojik ürünler, mobilya, dekorasyon gibi sınırsız ürün çeşidi bulunan ve giderek yaygınlaşan elektronik mağazalar olarak tanımlamak mümkündür. Bu yaygınlaşma devamında; Trendyol, Yemeksepeti, hepsiburada, n11 gibi ticari çevrim içi sitelerini ortaya çıkararak, bireylere yeni iş alanları oluşturmuştur. Bütün bunlardan hareketle bu çalışma; yeni ihtiyaçlara cevap verebilen ve yeni meslekleri başarılı bir şekilde icra edenler üzerinden mesleki hayatta yaşanan dönüşümü, bu dönüşümle başa çıkma stratejisini anlama hedefi gütmektedir. Bu bağlamda araştırmanın konusunu; yeni/güncel meslekleri icra edenlerin; kendi mesleklerine ve yok olma ya da değişimle karşı karşıya olan modern profesyonel mesleklere bakış açısı oluşturmaktadır. Yeni iş alanının üretimi aynı zamanda yeni bir zihniyeti de gerektirmektedir. Bugün bu zihniyetin ipuçlarını yeni/güncel meslekleri icra eden insanların zihninde görebilmekteyiz. Çalışmada, bu zihniyet analiz edilerek, yeni iktisadi ve mesleki süreçlere açıklama getirilmeye çalışılmıştır. Araştırmada yeni/güncel meslekler öncelikli olarak kurumsal süreç gerektirip gerektirmeme durumuna göre kategorize edilmiştir. Bu mesleklerin çıkış noktaları 'teknoloji' ve 'hizmet' üretme alanlarında olduğundan bu bağlamda yeniden sınıflandırma yapılmıştır. Analizler bu doğrultuda yapılmıştır.

Meslek Üzerine

Marshall; mesleği, “emek piyasalarının büyümesinin bir sonucu olarak ev eksenli işlerden ayrılan iktisadi bir rol” olarak tanımlar (2014, s. 491). Dolayısıyla meslek; ekonomik ve sosyokültürel süreçlerin değişimiyle birlikte toplumsal hayatta çeşitlilik kazanan ihtiyaçlardan meydana gelen, kişinin yaşamını sürdürebilmek ve geçimini sağlamak amacıyla seçtiği, genellikle yoğun bir eğitim ve çalışmayı gerektiren sürecin sonucunda kişilerin kazandığı rol bütününe işaret etmektedir. Bu değişim ve dönüşüm mesleki yapının üç kategoride incelenmesine neden olmuştur. Bu kategoriler; geleneksel meslek, profesyonel meslek ve yeni/güncel meslek olarak ele alınmıştır.

Geleneksel meslekler; Sanayi Devrimi öncesinde var olan, gelişen teknolojinin dışında kalan, çoğunlukla el emeği ile üretim yapılan ve günümüzde yeterli sayıda ustası (icra edeni) olmadığı için sonraki kuşaklara aktarılması zor olan mesleklerdir. Bakırcılık, kalaycılık, dokumacılık, ahşap oymacılığı geleneksel mesleklere örnek gösterilebilir. Sanayi Devrimi ve modernleşme ile birlikte gelen büyük teknolojik gelişmeler ve toplumsal değişimler hem ekonomik anlamda hem de sosyokültürel anlamda bir adaptasyon ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Değişen sosyoekonomik koşullar, mevcut meslekleri değişime, kimisinin yok olmasına ve yeni mesleklerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Çünkü piyasada var olabilmek için bu yeni ekonomik ve sosyal süreçlere uyum sağlamak zorunda kalmışlardır. Sanayi Devrimi ile birlikte modern meslekler genel olarak geleneksel mesleklerin yerini almıştır.

Daha açık bir ifadeyle, kısa sürede üretilen adeta sonsuz çeşitlilikteki ürünler ile emek-sabır gerektiren ve daha uzun bir üretim sürecine ihtiyaç duyan geleneksel Türk el sanatları ürünlerinin rekabetinden, soğuk ve ruhsuz “seri üretim ürün ve tasarımlar” maalesef kazançlı çıkmıştır. Bu süreçte, geleneksel Türk el sanatları olarak da ifade edilebilen kültürel ve sanatsal değeri bulunan tarihi mesleklerden birçoğu, çeşitli nedenlerle kaybolmuş, çok azı ise büyük fedakârlıklarla halen sürdürülmeye çalışılmaktadır. Son yarım yüz yılda, usta-çırak ilişkisi çerçevesinde yürütülen bu meslek türlerinin adeta yok olma riski ile karşı karşıya kalmasının birçok sebebi bulunmakla birlikte, başlıca sebepler arasında dünyadaki bilimsel/teknolojik gelişmeler ile köyden kente göçün artması sayılabilir. Bununla birlikte, nüfus artışı sonucu insanların artan gereksinimlerinin karşılanmasında seri üretim ürünlerin yaygınlaşması ve moda kavramının tüm dünyadaki tüketicileri maddi ve manevi etki altına alması da, geleneksel mesleklerin ve yöresel ürünlerin üretim ve tüketimini olumsuz etkilemiştir (Altıntaş, 2016, s. 158).

Modern toplumları karakterize eden meslekler, profesyonel mesleklerdir.

Profesyonel meslek; toplumun herhangi bir kategorisinin talep ettiği, çoğu insan için ulaştırılması, alışılması ve kullanılması güç olan belirli bir bilgi çeşidini; yüksek düzeyde bir eğitim almak ve bunu uygulamak konusunda ayrıcalıklı bir yer edindiği piyasada belirli bir kontrol düzeyine sahip

olan, öznel ve nesnel açılardan geçerliliği kanıtlanmış yani diploma, sertifika vb. belgelerle ispatlanmış ve bilgi birikimi sayesinde elde ettiği bir statüsünün yanında maddi ödülleri de bulunan kendine özgü bir yaşam tarzı olan meslektir (Seçer, 2008, s. 55).

Toplum karşılıklı üretim ve tüketim döngüsü üzerine kurulu bir yapıya sahiptir. Bu yapı içindeki bireyin üstlendiği rol, mesleğini tanımlar. Bu açıdan meslek, bireyin toplumdaki statüsünü belirler. Örneğin araba satışı için verilen ilanlarda “doktordan, temiz araba” ibaresinin kullanılması gündelik yaşantısında işiyle ilgili bir durum söz konusu olmasa bile unvanının, taşıdığı adın önüne geçtiğinin göstergesidir. Kişinin statüsünde gelir düzeyi ve eğitim de belirleyici rol oynamaktadır. Birey seçtiği meslek ile beklentilerine ulaşarak kendini gerçekleştirmeyi amaçlar. Bireyin meslek olgusundan sağlamak istediklerinin olması gibi toplumun da bir meslekten ve o mesleği icra edenlerden birtakım beklentileri vardır. Bu yüzden mevcut koşullara ve ihtiyaçlara cevap veren mesleklere her zaman talep olmuştur.

Günümüze bakıldığında; profesyonel mesleklerin belirli bir kısmının giderek toplumsal ihtiyaçlara cevap veremedikleri dolayısıyla mevcut statülerini ve piyasadaki yerlerini kaybettikleri görülmektedir. Bu da beraberinde özellikle gençler için ciddi sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Çünkü modern profesyonel meslekler tamamen kurumsallaşmış, standart eğitimlerle profesyonelleşmiş mesleklerdir. Bu mesleklerin diplomasını hatta sertifikasını alan kişiler mezuniyetlerinin ardından piyasada yer bulamamaktadır. Bugün özellikle Türkiye'nin en önemli problemlerinden birisi, üniversite mezunu genç işsizlerdir. Modern dönemdeki bu genç işsizler, eski döneme ait mesleki niteliklerle mezun olmaktadır. Örneğin mimarlık öğrencileri lisansta ağırlıklı olarak el çizmesi temelli eğitim alırken, çalışma hayatlarında bilgisayar ağırlıklı proje çizmeleri istenmektedir. Dolayısıyla mezun öğrenciler, sürekli değişim halinde olan piyasada iş bulmakta zorlanmakta ve kendilerini yeni iktisadi ve sosyal süreçlere adapte etmekte güçlük çekmektedirler. Bu güçlüğü gidermek için ise çeşitli programları ek olarak öğrenmek zorunda kalmaktadırlar. Toplum giderek profesyonelleşmekte; bilgi birikimi, enformasyon ve teknoloji katlanarak geliştikçe toplum daha fazla uğraş ve özelleşmiş bilgi ile karşı karşıya kalmaktadır. Çünkü profesyonelleşme, toplumun bütün katmanlarına nüfuz etmektedir. İhtiyaç arttıkça değişen şartlara cevap verebilen, ihtiyaçları giderebilen yeni/güncel meslekler giderek daha fazla ön plana çıkmaktadır.

Yeni/güncel meslekler; yeni mevcut toplumsal şartlara ve mevcut toplumsal ihtiyaçlara cevap verebilecek daha önce var olmayan, kendisini yeni yeni göstermeye başlayan mesleklerdir.³

³ Kavramın literatürde karşılığı bulunmadığı için, araştırma bulgularından ve yazarların görüşlerinden hareketle bir tanım oluşturulmuştur.

Bugün sürekli ve hızlı değişim, kısa vadeli, geçicilik, mevcut ana odaklılık, yüzer-gezerlik, yersiz-yurtsuzluk gibi özelliklerle somutlanan yeni/geç ya da esnek kapitalizm, her alanda “uzun vadeli zihniyet”in yerine “kısa vadeli zihniyet”i ikame etmektedir. Böylelikle eskinin kararlı yapılarını süratle çözerek, toplumsal alanda derinlikli ve kapsamlı bir deformasyona sebebiyet vermekte, çalışma/iş hayatını bütünüyle esneklik üzerine inşa etmektedir (İlhan, 2008, s. 318-319).

İlhan’ın görüşünden hareketle; köpek gezdiriciliği, YouTuberlik, online diyetisyen, online yaşam koçu mesleği yeni/güncel mesleklerin dikkat çekici örnekleridir. Çünkü günümüzün hızlı ve akışkan yaşam tarzı “esnek, mobil ve çekici” yeni mesleklerin doğuşuna kaynaklık ederek yeni bir “çalışan” imajı da meydana getirmiştir. Çağımızın getirdiği çeşitlilik ve yeniliklerle harmanlanan yeni/güncel meslekler taleplerin de doğrultusunda genel olarak kendini ‘teknoloji üretimi’ ve ‘hizmet üretimi’ alanlarında ortaya çıkarmaktadır. Yeni/güncel meslekler; hem kendi mesleklerinin gelişmesine hem de profesyonel mesleklerin bakış açısını değiştirerek değişen koşullara uyum sağlama konusunda yol gösterici olma potansiyeline sahiptir. Örneğin son yıllara kadar üniversitede sosyoloji bölümü mezunu olan bir kişi ya öğretmen ya da akademisyen olabilmekteydi. Günümüzde değişen şartlarla mezun olan binlerce sosyolog, piyasa şartlarına uymakta zorlanmakta ve kendilerine talep oluşturamayıp işsiz kalmaktadırlar. Kendilerine alan açmak için Teknopark gibi girişimcilik esaslı kurum ve kuruluşlara yeni fikir ve alanlarla iş talebiyle başvuruda bulunmaktadırlar. Piyasa ihtiyaçlarına uygun düştüğü takdirde bir iş alanı oluşmakta ve piyasada önü açılmaktadır. Aile danışmanlığı da böyle alanlardan biridir.

Toplumsal Değişme Üzerine

İnsanlar ilksel dönemle başlayıp günümüzün kompleks yaşayış biçimlerine değin devam eden dinamik bir yaşayış içerisinde bulunmuşlardır. En azından biyolojik ihtiyaçlarını giderebilmek adına sürekli arayış içerisinde olmuşlardır. Bu arayış kimi zaman günlerle ifade edilebilirken kimi zaman yüzyıllar boyu süren bir yaşam çizgisi içerisinde ilerlemiştir. Bir amaç niteliği taşımasa dahi bu ilerleyiş devam ederek toplumsal yapıda dengeleri değiştirecek durumların ortaya çıkışına kaynaklık etmiştir. Bu anlamda insanın olduğu her yerde karşımıza çıkan sosyoloji biliminin temel problemlerinden birisi toplumsal değişimdir.

“Toplumsal değişme; bir grubun, organizasyonun, topluluğun veya toplumun bir biçimden diğer bir biçimine geçiş süreci olarak tanımlanmaktadır” (Özkalp, 2001, s. 344). Bu süreç sebepleri, etkileri, süresi bakımından toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Tarihsel olarak bakıldığında bütün toplumlar değişmiştir ve bu değişimleri belirlemede; doğal şartlar, savaşlar, toplumsal etkileşimler, icatlar, göç gibi temel etkenler söz konusu olmuştur.

Zencirkıran'a göre (2015, s. 9-10), toplumsal değişimin temel nedenleri olarak řu faktörler gösterilebilir:

- 1- Teknolojide yaşanan gelişim ve değişimler
- 2- Toplumlar arasında yaşanan etkileşimler
- 3- Asimilasyon

İşlevselci yaklaşımla bakıldığında nasıl ki bir insan bedeninin organlarında meydana gelen herhangi bir değişim bütün vücudu etkiliyorsa, toplumsal sistemde de parçaların birinde oluşan değişim bütünü etkiler. Bu anlamda doğal şartlar, savaş, göç, icat gibi sıralayabileceğimiz temel etkenler bütünü etkileyen bir yapıya sahip olmaktadır. İnsanların avcı toplayıcı yaşam biçiminde karınlarını doyurabilmek ve kendilerini vahşi hayvanlara karşı koruyabilmek adına yaptıkları aletlerden, yerleşik hayata geçip barınma, korunma, tüketme ihtiyacından kaynaklanan üretme ihtiyacı aletlerin teknik açıdan gelişmesine kaynaklık etmiştir. Zamanla insanın sınırlı kaynaklarla da olsa daha çok şey üretebileceğinin farkına varması doğayı kontrol altına alma isteğini de artırmıştır. Premodern insanın güçlü olabilme arzusu toplumun savaşçı, bilgin nitelikler kazanmasına neden olarak 18. yüzyılda milat olarak kabul edeceğimiz bir değişime kaynaklık etmiştir. Sanayi Devrimi olarak adlandırılan bu dönem Fransız İhtilali ile birlikte de ekonomik, siyasal, kültürel, toplumsal olarak büyük değişimlerin kapısını aralamıştır. Böylece sınırlı kaynaklara ve teknik anlamda kısıtlı aletlere sahip olan premodern insanın bilgi birikimi günümüzde tüm dünyayı etkisi altına alan bir sistemin -kapitalizmin- doğuşuna kaynaklık etmiştir. Buharlı makinenin icadı teknolojik gelişmelerin kapısını aralayarak tarım toplumundan çeşitliliğin, verimliliğin etkin olduğu sanayi toplumuna geçişi mümkün kılmıştır. Daha iyisini, daha dayanıklısını yapabileceğini böylece hem zamandan hem de kol gücünden tasarruf sağlayacağını fark eden insan, gücün tamamen kendisinde olduğunun bilincindedir. Bu anlamda okullar açarak, bilim insanları yetiştirerek hizmetine sunabileceği makineler yaratmakta, bu makineleri kullanabileceği fabrikalar kurmaktadır. Sadece fiziksel anlamda değil zihnî açıdan da gelişim gösteren insan, 18. yüzyıldan günümüze -21. yüzyıla- değin üretmek bilginin farklı boyutlarda kullanılmasına kaynaklık etmiştir. Bu boyut günümüzde sanayileşmenin de katkısıyla gelişen teknoloji ile mümkün hale gelmiştir. "Genel anlamda teknoloji, insanın içinde yaşadığı çevreyi değiştirmek ve denetlemek için ürettiği bilgidir" (Bülbül, 2008, s. 14). Bilgi toplumu olarak adlandırabileceğimiz bu aşama ile birlikte kurduğumuz ilişki biçimleri bile değişerek dokunamadığımız, göremediğimiz insanlarla etkileşim halinde olmamıza, fabrikalarda binlerce insanın çalışarak yaptığı herhangi bir nesnenin bilgisayar ortamında tasarlanıp insanların hizmetine sunulmasına kaynaklık etmiştir.

Güçlü olabilme artık sahip olunan üretim araçları ile değil teknolojik anlamda sahip olunan programlar, robotlar ile ölçülür hale gelmiştir.

Yöntem

Bu çalışma; araştırmanın konusu bakımından yeni/güncel meslekleri icra edenlerin kendi mesleklerine ve profesyonel mesleklere bakış açısını içermektedir. Bu doğrultuda mesleki yapının değişim sürecini, yeni/güncel meslek sahiplerinin hem kendi mesleklerine hem de mesleklerinin şekillenmesinde katkısı olan profesyonel meslek sahiplerinin mesleklerine bakış açısını anlamayı ve keşfetmeyi amaçlar. Meslek sınıflandırmasında ortaya çıkan yeni/güncel meslek grupları, yeni bir iş alanı haline gelmiştir. Bu alanda sistematikleştirilmiş çalışmalara rastlanmadığı için kavramsal çerçevede teoriler henüz geliştirilememiştir ve nicel araştırma yapabilecek yeterli veri ve kavram bulunamamaktadır. Alanın anlaşılabilmesi için, araştırılmaya, yorumlanmaya ve eleştirilmeye gereksinim duyulmuştur. Bu sebeple konuyu derinlemesine ortaya koyabilmek ve çalışmalara katkı sağlayabilmek adına nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırma, yorumlayıcı ve eleştirel bakış açısıyla ‘sosyal’ olana dair tümevarımsal bir akıl yürütme ile sözel verilerin elde edilmesini ve bu verilerin yorumlanmasını içermektedir.

Öncelikle araştırmanın konusu doğrultusunda kütüphane, internet gibi birincil ve ikincil kaynaklara erişim sağlayabileceğimiz araçlarla kaynak taraması yapılmıştır. Kaynak taraması sonucu elde edilen literatür, araştırmanın konusu dâhilinde sınıflandırılarak kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Bu kavramsal çerçeveden hareketle kavramlar arasındaki ilişkiyi ve araştırmanın konusunu açık ve anlaşılır şekilde ortaya koyabilecek odak araştırma sorusu ile 3-6 arasında değişen alt araştırma soruları şekillendirilmiştir. Daha sonra araştırmanın amacı dâhilinde elde edilmesi planlanan verilerin sahasını belirlemek adına çalışmanın örneklemini belirlenmiştir. Bu çalışmanın örneklemini yeni/güncel meslekleri icra eden katılımcılar oluşturmaktadır. Katılımcılardan araştırmanın amacına dayanan niteliklere özgü, en fazla ve en büyük veri çeşitliliğini sağlayabilmek için amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılar şu şekilde belirlenmiştir: Kaynak taraması sonucu elde edilen, literatürden hareketle belirlenen yeni/güncel meslekler listelenmiştir.⁴ Listelenen 84 meslekten erişim sağlanabilecek ve Türkiye’de aktif biçimde icra edilen 40 meslek seçilip sınıflandırılarak gruplandırılmıştır. Gruplandırma öncelikli olarak yeni/güncel mesleklerin kurumsal süreç

⁴ Yararlanılan kaynaklar için bakınız:

(MENTALUP, Erişim Tarihi: 15.03.2021) (<https://www.mentalup.net/blog/gelecegin-meslekleri>)

YÖK. (2019, Aralık). Geleceğin meslekleri çalışmaları. Geleceğin meslekleri mesleklerin geleceği, Ankara.

gerektirip gerektirmeme durumuna göre “hizmet sunan meslekler” ve “teknoloji üreten meslekler” olmak üzere sınıflandırılmıştır. Çalışmanın ilerleyen aşamalarında yeni/güncel meslekleri icra edenlere ulaşmak amacıyla kartopu örneklem üzerinden kişilerin etkileşim ağına girilerek diğer katılımcılara ulaşılmıştır. Amaçlı örneklem ve kartopu örneklem üzerinden toplam da 14 katılımcı ile görüşülmüştür. Katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmeler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile gerçekleştirilmiştir. Görüşme formundaki sorular araştırma soruları rehberliğinde oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra araştırmanın konusu dâhilinde enformel sohbet tarzı ile yönlendirme sağlanarak elde edilen veriler sağlamaştırılmaya çalışılmıştır. Görüşme sürecinde iletişimi kolaylaştırabilmek adına izin dâhilinde ses kayıt cihazı kullanılmış, izin vermeyen katılımcılarda ise anlatılan ve gözlemlenen veriler not edilmiştir. Görüşmeler sonrasında hem ses kayıt cihazı hem de yazı ile elde edilen veriler çözümlenerek kategoriler ve temalar haline getirilmiştir. Araştırmanın amacı, katılımcılardan alınan verilerle onların bakış açılarını anlamak ve keşfetmektir. Veriler analiz edilirken verilerin özgün biçimlerine sadık kalınmış, bireylerin söylediklerinden doğrudan alıntılar yapılmış yani betimsel bir yaklaşım izlenmiştir. Bu yüzden kategoriler ve temalar betimsel analiz yöntemi ile çözümlenerek bulgulara ulaşılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

İnsanın sahip olduğu temel haklarından biri olan çalışma hayatının merkezini oluşturan meslek olgusunu; uzun süreli bir eğitim süreci sonrasında elde edilen, ilke ve etik kuralları belli etkinlikler ve aynı zamanda bireyin hayatını devam ettirmek için ortaya koyduğu donanım, deneyim ve kabiliyetlerin tümünü kapsayan faaliyet olarak tanımlanmak mümkündür. Toplumsal değişimle birlikte kol gücünden makine gücüne geçilmiş ve artık neredeyse insana gerek kalmadan öngörebilir, problem çözmede hızlı, daha seri üretim yapabilen teknolojik güç söz konusu olmaktadır. İş gücünün böyle bir nitelik kazanması meslek olarak adlandırılan olgunun içeriğinin de farklı doldurulmasına neden olmuştur. İş, başlarda sahip olduğu klanın ihtiyaçlarını karşılamak adına daha geniş alanlarda ve belirgin zaman aralıkları ile belirli kişilerin üstlendiği bir görev iken sanayileşme ile birlikte işin parçalara ayrılması uzmanlaşmayı zorunlu hale getirmiştir. Böylece boyacı, tornacı, döşemeci gibi bedensel güç merkezli çalışan mavi yakalılarının sahip olduğu alt alanları, bu alanların işlevsel hale getirildiği büyük hangarları ve mesai kavramını meydana getirmiştir. Hatta bu uzmanlaşma sağlıktan hukuk alanına kadar yayılarak doktor, psikolog, avukat gibi profesyonel meslek olarak tanımlayabileceğimiz mesleklerin de alt alanlara ayrılmasına neden olmuştur. Bilgi birikiminin artması ve yenilik ve yaratıcı olma ihtiyacının sonucu gelişen teknoloji ile birlikte de uzmanlaşma devam etmektedir.

Ancak mavi yakalılarının yaptığı işin çoğunun tek bir tuşla yapılabilir hale gelmesinin yanı sıra kentin tarihî dokusunu yansıtan bakırcılık, halıçılık gibi geleneksel mesleklerin önemini kaybetmesi bu yöndeki meslekleri yok olmanın eşiğine getirirken doktor, avukat, mühendis gibi profesyonel meslekleri dönüşüme uğratmıştır. Dahası ilk bilgisayar Eniac (elektrikle çalışan ve elektronik veri işleme kapasitesine sahip ilk bilgisayar. II. Dünya Savaşı esnasında Amerikalı bilim insanları tarafından inşa edilen ENIAC, yaklaşık 167 m² bir alana sığıyordu ve ağırlığı otuz (30) tondur.) (Vikipedi, Erişim Tarihi: 20.03.2020) (<https://tr.wikipedia.org/wiki/ENIAC>) ile birlikte teknolojik çağın başladığını varsaydığımızda o zamandan bu zamana her şeyin orada yapılabilir olması, insanların sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını sanal ortamda giderme isteği birçok yeni mesleğin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Sosyal medya adı verilen yeni bir kavramın hayata girmesini sağlayarak kimliklerin yeni bir bakış açısıyla inşa edilmesine kaynaklık etmiştir. YouTuberlik günümüzde en yaygın örneklerinden birisidir. Zaman kavramı neredeyse ortadan kalkmış, büyük hangarlar yerine minimal alanlarda hatta ev ortamında iş edimi gerçekleştirilebilir hale gelmiştir. İnsanın yaşamını sürdürebilmek adına üretme, güç sahibi olabilme ve bu anlamda bilinme isteği her zaman olumlu yönde olmasa da toplumsal değişim adını verdiğimiz olguyu meydana getirmiştir. İhtiyaçlara göre şekillenen bu olgu toplumsal yapıyı dinamik hale getirerek ileriye doğru bir gelişim çizgisinin seyretmesine neden olmuştur. Yapı içerisindeki aktörler, bu değişimi tetikleyenler olarak her anlamda üzerlerinde değişimin yansımalarını hissetmişlerdir. Çalışma haklarından doğan bir mesleğe sahip olmak, değişimden etkilenen unsurdan sadece bir tanesi olmuştur. Teknolojinin hayatın merkezinde yer alması, hem meslekleri yok edebilme hem de yerine yenilerini getirebilme gücüne sahip olmuştur. Böylece kişinin icra ettiği mesleğe bakış açısı değişerek mesleğin nitelikleri, maddi kazancı, statüsü sorgulanır hale gelmiştir. Bu durum eğitime bakışı da değiştirerek üniversitelerde teknoloji ile uyumlu yeni bölümlerin açılmasına, dışarıdan alınacak bir kurs programı ile mesleğin yapılabilir hale gelmesine neden olmuştur. Dolayısıyla meslek uzun süre emek verilen bir eylem olmaktan çıkarak –profesyonel meslekler hariç- kısa yoldan kâr sağlama aracına dönüşmüştür. Teknolojinin sağladığı imkânlardan ötürü istihdamın insanlar yerine teknolojik makinelerle ya da robotlara sağlanıyor olması işsiz milyonlarca insanın açığa çıkmasına neden olmuştur. Günümüzde teknolojinin hızla gelişiyor olması bu durumların boyutlarını ciddi anlamda artıracaktır ki bunun tartışmaları şiddetli bir şekilde devam etmektedir.⁵

⁵ Teknolojinin meslek kavramı üzerine süren tartışmalarına örnek olması adına bakınız:

Bayraç, H. N. (2003). Yeni Ekonomi'nin toplumsal, ekonomik ve teknolojik boyutları. *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 42-62.

Taş, H. Y. (2018). Dördüncü Sanayi Devrimi'nin (Endüstri 4.0) çalışma hayatına ve istihdama muhtemel etkileri. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 1819-1836. DOI: 10.26466/opus.479123

Bu bağlamda “Değişen sosyoekonomik süreçler sonucu ortaya çıkan yeni/güncel mesleklerin kendi mesleklerine ve mevcut profesyonel mesleklere karşı bakış açıları ve bu meslekleri anlamlandırma biçimleri nasıldır?” odak araştırma sorumuzdan hareketle çalışmamızın bulgularını şunlar oluşturmaktadır:⁶

Katılımcılara ilk alt araştırma sorusundan hareketle ilk olarak mesleğe başlama hikâyeleri sorularak mesleği tercih sebepleri, meslekte ne gibi zorluklarla karşılaştıkları, mesleklerinin avantajları/dezavantajları anlaşılmaya çalışılmış; bu anlamda görüşmecilerin meslekleri üzerinden toplumsal değişime bakışları değerlendirilerek mesleklerinde herhangi bir etkisinin olup olmadığı ortaya konulmuştur. Bu durum katılımcılarımız tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

Daha önce toptan kömür işi yapıyordum; binalarla işim vardı, binaların kömür ihtiyacını karşılıyordum. 2010 yılında böyle bir şeyin ihtiyaç olacağını düşündük. Binada daha önce herkes birbirine tanıdık oluyordu veya insanların birbiri ile ilişkisi çok iyiydi aيدات toplarken sıkıntı yaşamıyorlardı. 2014-2015'ten sonra binalarda insanlar birbirini daha çok tanımaz hale geldiler bu süreçte de aيداتları toplayamaz oldular. Bu noktada birinin komşusunu icraya verme yetkisi var veya yaptırım uygulama hakkı kat mülkiyeti kanununda yöneticilere tanınmış aslında. Fakat komşusu olduğu için ve kötü olmamak için bina yönetimi firmaları ile çalışma kararı aldılar. Bu süreçte bina yönetim şirketinin zorunluluğu ortaya çıkıyor (Murat Bey, 42, Bina Yönetim Şirketi Sahibi).

İlk olarak online terapiyi bir doktor danışanım çift ile 1996'da yapmıştım. Onlar Isparta'daydı, ben İstanbul'daydım. Sonra daha yaygın olarak bunu kullanmaya başlamamın sebebi yurt dışına giden danışanlarım onlar kendi dil ve kültürlerinden birine yurt dışından ulaşamayınca benden böyle bir şey istediler. Teknoloji de o dönemlerde artık gelişmeye başlamıştı. Onun üzerine online terapiye başladım. Zaman içerisinde de gördüm ki çok önemli bir alan. Sadece yurt dışında yaşayanlar için değil başka şehirlerde yaşayıp bir terapistle ulaşamayanlar için çok önemli bir araç (Meltem Hanım, 55, Online Terapist).

2004 yılında ilk bilgisayarla tanıştıktan sonra teknolojiye olan ilgim arttı. Daha sonra üniversitede sosyoloji bölümünde kavramsal olarak dijital sosyoloji ve küreselleşmeyle de tanışmam etkili oldu. Dijital pazarlama nereden çıktı diye bakacak olursak, birçok şey değişiyor dijitalleşme ile birlikte ve değişen şeylerin en başında gelen kısım da aslında pazarlama kısmı ve o kısmın en dikkat çekici tarafı da şu: Bir girişimci olarak yaptığınız işlerde işin tüm yükü size ait oluyor (Abdurrahman Bey, 26, Dijital Pazarlama Uzmanı).

⁶ Odak araştırma sorusu ile odak grup görüşmesi birbirinden farklı iki kavramı ifade etmektedir. Odak araştırma sorusu nitel araştırma yönteminde bulgulara ulaşabilmek adına araştırma konusuyla ilintili, çalışmanın başında belirlenen temel araştırma sorusuna karşılık gelmektedir. Odak grup görüşmesi ise, nitel araştırma yönteminde kullanılan bir tekniktir. Detaylı bilgi için bakınız: Kümbetoğlu, B. (2017). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma* (5. Basım). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Katılımcıların söylediklerinden hareketle değişen ihtiyaçları görebilen bireyler, toplumsal değişmeyi de doğru okuyabilmektedir. Modernleşme ile beraber dayanışmanın azaldığı, yabancılaşmanın arttığı toplumlarda yeni bir ihtiyaç olarak yeni meslekler ortaya çıkmaktadır. Mesleği icra eden kişiler daha önce yaptığı işte; müşterilerini, ihtiyaçlarını, etkileşim biçimlerini vs. tespit edip, gözlemleyip, zamanla tanıyarak elde ettikleri verilerle bir veri tabanı oluşturmuşlardır. Oluşturdukları bu veri tabanını zamanla kendi işlerine olan ihtiyacın azaldığını hissettiklerinde yeni bir iş alanı için kullanmışlardır. Böylece yeni meslekleri ile mevcut ihtiyaçlara çözüm bulmuşlardır. Ayrıca teknolojinin hızlı bir biçimde gelişmesi ve bireylerin hayatına girmesi bu alanda merak ve ilgi uyandırmaktadır. Eğitim hayatının da katkısıyla geleceğe dair arayışlarda meslek seçim serüveni daha cazip hale gelmiştir.

İhtiyaçlarla doğru orantılı olarak şekillenen toplumsal değişme, teknoloji ile doğrudan ilişki içerisindedir. Katılımcıların bu durumu destekleyen nitelikteki söylemlerinden hareketle mesleklerinin dönüşüme uğradığı söylenebilir. Bu doğrultuda mesleklerinin geleceğini nasıl gördüklerine dair yöneltilen sorulardan hareketle şu veriler elde edilmiştir:

Psikoterapinin geleceğini çok parlak görüyorum. Mesafeler gittikçe insanlar için ciddi anlamda zaman kaybı olarak görülmeye başlandı ve bu yüzden yolda zaman kaybetmek yerine insanlar, buldukları yer her neresi ise oradan destek almaya başladılar. Bu açıdan psikoterapinin ciddi oranda online terapiye dönüşebileceğini düşünüyorum (Meltem Hanım, 55, Online Terapist).

Mezun oluyorsun ama tıp dışında ne okursan oku, iş yok. Devlette zaten hiçbir şekilde iş yok. Özeller de hiçbir şekilde sana imkân sunmuyor. O yüzden insanlar arayış içinde oldukları için bir şeyler yapmaya çalışıyorlar. Herkes bir yerlere yöneliyor. Benim için de öyle mesela. Benim Instagram hiç aklımda yoktu. Sürekli 'paylaşım yapamam, asla uğraşamam' diyordum. Mezun olana kadar böyle diyordum. Ama mezun oldum bir ay içinde fikrim değişti ve online diyetisyenliğe yöneldim (Gözde Hanım, 24, Diyetisyen).

Katılımcılar, hâlihazırda bir mesleği icra etmelerine rağmen toplumsal dönüşümden kaynaklanan yeni ihtiyaçları görerek bu ihtiyaçları karşılamaya yönelik girişimlerde bulunmuşlardır. Ancak bu durum verilen eğitimlerin de parçalanmasına yol açarak içleri iyi doldurulmamış ve gerekli niteliklerden yoksun yeni alanlar açmıştır. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte sanal ortama yönelişin artması, özellikle YouTuberlik ve bloggerlik gibi yeni mesleki unvanların toplum nezdinde giderek karşılık bulması psikologluk gibi profesyonel meslekleri de alt alanlara parçalamış ve iletişim kolaylığı sağladığı için diyetisyenlik, psikologluk gibi mesleklerin sanal kısma doğru kaymasına neden olmaktadır.

Toplumsal değişimle birlikte mesleklerin de değişime uğruyor olması, mesleki anlamda sahip olunan niteliklerin de değişmesine kaynaklık etmektedir. Bu bağlamda katılımcılara ikinci alt

araştırma sorusu olan bilgi birikimi, yetkinlik, diploma, enformasyon ve istihdama dair sorular yöneltilerek uzmanlaşma süreçleri anlaşılmasına çalışılmıştır. Böylece mesleki niteliklerini nasıl kazandıklarına dair çıkarımlar yapılmıştır.

Sosyal medyayla alakalı bölümler açılıyor. Ama ben bunu bir bölüm olarak değerlendirebilir miyim? Bilmiyorum. Çünkü bana bir sinema öğrencisi olarak hiçbir şey öğretmediler, ne YouTube ile alakalı ne de sosyal medyayla alakalı. Ben bunu kendim sahada pratik yoluyla öğrendim. İnsanları bence biraz kısıtlar sosyal medya bölümü. Olabilir ama YouTube'un algoritmasını öğretecek, onu öğretecek bunu öğretecek mezun oldun en fazla sosyal medya sorumluluğu yapabilirsin (Ozan Bey, 21, Sosyal Medya Uzmanı).

Derslerde bize kitap ya da gerekli olan programları veriyorlar ama kendimizi illaki geliştirmemiz, dışarıdan takviye kurslar almamız gerekiyor. Mesela otomasyonda bize tam olarak PLS'yi tamamen veremiyorlar. Ben şu an Halk Eğitim'de görsel planlama programı kursuna gidiyorum. Dışarıdan aldığın eğitimlerle mekatronik mühendisi olamazsın ama belli bir konuda uzmanlaşabilirsin. Atıyorum sadece sac otomasyonda uzmanlaşabilirsin (Fatıma, 24, Mekatronik Mühendisi).

Önce Boğaziçi'nde lisans öğrenimimi yaptım. Arkasından Viyana'da doktora yaptım. Sonrasında da oradaki hocalarımla da süpervizyonlarım devam etti. Amerika'daki psikologlar organizasyonunun da bir üyesiyim. Literatür takip ediyorum, sadece Avrupa'yı değil aynı zamanda Amerika'yı da takip ediyorum. Şimdi gençler çok yöneliyor online terapiye ama belirli bir tecrübeniz yoksa yüz yüze terapide, online terapi riskli bir alan olur (Meltem Hanım, 55, Online Terapist).

Mesleki bilgi birikimi kazanmak eğitim ile paralel ilerlemektedir. Yanı sıra vizyonun geliştirilmesi söz konusu olduğu için makaleler, yabancı kaynaklar, çeşitli organizasyonlar ile desteklenmektedir. Fakat mesleği icra edenin donanımlı hale gelmesi, yeterli seviyeye ulaşabilmesi, mesleğinde kaliteli bir şekilde ilerleyebilmesi adına kurs, sertifika gibi dışarıdan aldığı takviyeler de önemlidir. Kişisel zevklerin de dikkate alınması mesleği uygulanabilir hale getirmektedir. Teknolojinin neredeyse bütün disiplinlerle ilişki içerisine girmesi mesleğe disiplinlerarasılık kazandırarak nitelikli yapıma kısmının sivrilmesine katkı sağlamaktadır. Bu durumun da giderek farkına varılmaya başlanması talebi de yeniden şekillendirerek mesleğin doğru icra edilmesini sağlayacaktır. Bununla birlikte görüşmeciler iş deneyiminin sağlanması için sahada pratik yapılmasının gerekli olduğunu da dile getirmektedirler.

Bilgi birikiminin artması ile birlikte günümüzde neredeyse her mesleğin teknolojiyle doğrudan ilişkisi bulunmaktadır. Böylece mesleğin icra edilmesi ve gelişmesinde teknoloji önemli bir yere sahiptir. Katılımcılar teknoloji ile ilgili olarak şu ifadelerle yer vermişlerdir:

Teknolojinin iyi yanı olarak iletişimin kesinlikle çok kolaylaştığını söyleyebiliriz. Örneğin bir kampanya başlatılacağı zaman, mesela bir YouTuber'i 1 milyon kişi takip ediyor, 1 milyon takipçili

bir insana reklam verdiğiniz zaman veya bu kampanyayı desteklediği zaman 1 milyonda ortalama Instagram'da 200 binlik bir story izlenmesine ulaşacak ve o kampanya için mesela sokak hayvanlarına mama gönderimi sağlanacak. 200 bin kişinin 20 bini mama yollarsa zaten 20 bin kilo mama eder. Bu olumlu yanlarından biri. Olumsuz yanı ise saygısızlık olayları çok fazla oluyor okuduğum mesajlarda benim ağzım açık kalıyor açıkçası, yani bu insanı sevmeyecek kadar ne bileyim annesine küfür edecek kadar ne yaşamış olabilir diye düşünüyorum (Ozan Bey, 21, Sosyal Medya Uzmanı).

Kayseri'deki bina yönetimlerinde internet üzerinden aidat tahsilâtı, gelir giderlerin takip edilmesi gibi hizmet sunuyoruz. Burada biz 100 lira para tahsilâtı yaptığımızda binadaki tüm daireler kasalarında 1000 liradan 1100 lira olduğunu görebiliyorlar. Gece 03.00'te biri girdi, internet üzerinden kredi kartı ile ödeme yaptı 03.01'de diğer daire internetten, cep telefonundan girdiğinde kasasının 100 lira arttığını hangi dairenin ödeme yaptığını, kimlerin borçlu olduğunu bunları görebiliyor. Kredi kartı çekimlerinde de 3D güvenliği hizmeti sunuyoruz (Murat Bey, 42, Bina Yönetim Şirketi Sahibi).

Bir yapay zekâ olayı aldı başını gidiyor. Bizim meslekte de ne yapabiliriz ne edebiliriz diye bununla ilgili bir çalışma yaptık. İngiltere ve Amerika'da robot avukat var. İngiltere'deki robot avukat 180 binin üzerinde trafikten kaynaklı davaları kazandı. Yani yorum yapamayacakları davaları daha çok kazandılar. Şimdi bizde çok fazla içtihat dediğimiz yani yargı kararı var ve bu kararlar sürekli değişir. Bu yargı kararlarını biz robota yüklemek zorundayız. Ancak henüz bunları bir süzgeçten geçirebilecek yapay zekâ yok (Semih Bey, 35, Avukat).

Teknolojinin gelişmesine insanların kayıtsız kalmamaları bu sürecin karşılıklı etkileşim içerisinde gerçekleşmesine neden olmaktadır. Bu da yaygınlaşan teknoloji dilini öğrenmeyi zorunlu kılmaktadır. Bunun yanı sıra teknolojinin olanaklarından faydalanmak gündelik yaşamı kolaylaştırmaktadır. Böylece hem işi icra eden hem de o işten faydalanan bireyler için zamanın kullanımını verimli hale getirmekte, şeffaf olabilmeyi sağlayarak güvenirliliği artırmaktadır. Ancak teknolojinin giderek yaygınlaşması ve buna dayalı mesleklerin ortaya çıkışı, toplumsal yapıda iyi ve kötü yanlarının tartışılmasına neden olmaktadır. Bilgiye erişim, iletişim sağlama kolaylığı, maddi kazanç kapısı olarak kabulü teknolojinin iyi yanları olarak görülmektedir. Bu artıların eksilerle birlikte götürülmesi, toplumun teknolojik olanla aniden tanışarak hayatın tüm alanına entegre olması toplumun yapısında negatif değişikliklere neden olabilecek ve anomi teorisini de destekleyecektir.

Toplumsal değişimin temelinde yer alan teknolojik gelişmeler, uygulanabilirliğini değiştirerek mesleki istihdamı sorgulanabilir hale getirmiştir. Çünkü günümüzde insan gücünden çok makinelerin iş görebilir hale getirilmesi kısıtlılıklara neden olmaktadır. Teknolojinin faydalı bir işlevinin olmasının yanı sıra gelişmelerin Batı merkezli olması

altyapıda çeşitli sorunları doğurmaktadır. Bu da istihdamı etkileyen diğer bir unsur olarak görülmektedir. Bu durumu katılımcılar:

İşitme cihazı firmalarında genelde bu bölümün ön lisansından mezun olanları yani odyometristleri alıyorlar daha az maaşla çalıştırmak için. Böyle olunca da odyometristlerin iş imkânları daha fazla oluyor. Hastanelerde de şöyle bir sorunumuz var. Odyoloğu öne geçiren aşama işitme ve denge patolojileri ile ilgili. Dengenin dışında sadece işitme testi kalmış oluyor çoğu hastanede ve işitme testi için de odyolog almıyorlar açıkçası. Sadece işitme testi varsa odyometrist alıyorlar. Durum böyle olunca hem devlette hem özel sektörde odyoloğun iş bulma imkânı oldukça kısıtlanıyor. Bunun eğitimini alıyoruz, okuyoruz fakat ön lisanslılar işe alınıyor veya alınan odyologların maaşı düşük tutulmaya çalışılıyor (Melisa Hanım, 25, Odyolog).

Üniversite açısından baktığımızda bizim bölümümüzde laboratuvar imkânları çok geniştir. Mesela kiminde laboratuvar bile yok. Bir bölüm açarken önce alt yapıyı oluşturmaları gerekiyor bence. Önce laboratuvarları, derslikleri, hoca sayılarını tamamlamaları gerekiyor, bunları tamamlamadan bölüm açmamaları gerekiyor. Bölüm açarken önce sanayi altyapısını da baz alarak bir şehirde bölüm açmaları gerekiyor. İstanbul, Ankara'da isen mekatronik mühendisliği çok iyi. Ankara'da savunma sanayi var ama Kayseri'de mekatronik mühendisliği var kimse kıymetini bilmiyor. Çünkü sanayi buna adapte değil. Adapte olamaz da zannetmiyorum çünkü Kayseri'deki insanların kafası başka türlü çalışıyor. Yani daha az para vereyim az işçi çalıştırayım düşüncesi hâkim genelde (Fatıma Hanım, 24, Mekatronik Mühendisi).

Şeklinde ifade etmişlerdir. Nesillerle birlikte teknolojik olanın eklenerek dönüşmeye başlaması zaman ve mekân anlayışını da dönüştürdüğü için çalışma şartlarının sorgulanmasına, istihdamın boyut değiştirmesine neden olmaktadır. Süreç arz talep ilişkisi doğrultusunda geliştiği için hem devlet hem özel sektör açısından piyasa şartları dikkate alınarak istihdam sağlanmaktadır.

Üniversitelerde açılan alanların ihtiyaçla doğru orantıda gelişme göstermesi gerektiği fikri yaygındır. Ancak üniversiteler çeşitli bölümler açmasına rağmen gerekli derslik, laboratuvar imkânları sunamamakta hatta mesleğin icrasının gerçekleştirilebileceği sanayi şehirleri yerine uygulanamayacağı kentlere adapte edilmeye çalışılmaktadır. Bu durum yeterli eğitimlerin alınmasını engelleyerek üniversiteli işsizler sınıfını açığa çıkarmaktadır. Böylece alanın önemini yitirmesine, mevcut çalışanların haklarını yeteri kadar savunamamasına, hatta hakları konusunda iyileştirmeye gidememelerine neden olmaktadır. Dolayısıyla işveren ve çalışanlar arasında hem maddi hem de yasal açıdan beklentilerin karşılanmamasına ve dolayısıyla kamuda da ve özel sektörde de istihdamın farklı boyutlar kazanmasına yol açmaktadır. Katılımcılara son olarak mesleklerindeki gelir ve statü hakkında sorular sorularak mesleklerine ve meslektaşlarına bakışları ortaya konmuştur. Bütün bunlardan hareketle çalışmanın temelini

oluşturan “Değişen sosyoekonomik süreçler sonucu ortaya çıkan yeni/güncel mesleklerin kendi mesleklerine ve mevcut profesyonel mesleklere karşı bakış açıları ve bu meslekleri anlamlandırma biçimleri nasıldır?” odak araştırma sorumuzun cevabına ulaşılmaya çalışılmıştır.

Yapacağınız işte sadece amacınız reklam vermekse onu herkes yapıyor, orada farklılaşamazsınız. Ne yaparsınız bir firmada çalışırsınız ancak. Ama işe bir inovasyon katmak istiyorsanız markayı tanıyarak danışmanlıkla birlikte yürütmek karlı olacaktır zaten (Abdurrahman Bey, 26, Dijital Pazarlama Uzmanı).

Takip ettiğim bir YouTuber sürekli reklam alıyorsa ben bir izleyici takibi bırakırım. Hani bu yüzden para kazanmak odaklı değil de kendini anlatmak, sesini duyurmak ya da başka bir şey de olabilir. Para zaten bu işi sevdiğçe kazanılan bir şeydir. Parayı ideal edinmek çok saçma olur o zaman paraya tapmak olur (Ozan Bey, 21, Sosyal Medya Uzmanı).

Para için yapılacak meslek değil. Çünkü düşünün, insanların derdini dinliyorsunuz. Size bir hikâye anlatayım. Amerika da bir iş adamı diyor ki: ‘Bir doktor ve avukat alıyor yanına beraber çalışacağız bundan sonra. Doktora 10 bin dolar, avukata 20 bin dolar vereceğim’ diyor. Başta anlaşıyorlar sonra doktor diyor ki: ‘Ben senin sağlığın için şunun bunun için önemliyim hep yanıdayım neden benim maaşım düşük?’ Adam diyor ki: ‘Sen ne yaparsan yap acıyı, ağrıyı ben hissediyorum, her şeyi ben yaşıyorum senlik bir şey yok. Ama avukata dosyayı da şirketi de veriyorum. Bütün acıyı da o çekiyor, stresi de o çekiyor.’ Demek istediğimi anlatabildim mi? (Semih Bey, 35, Avukat).

İşine daha çok bağlı olmalı, çalışmalı insan. Ama maalesef bilirsiniz ya (...) Üstteki insanlarla iyi geçinmek lazım. Bir diğer konu da kadına karşı özel sektörde şöyle bir bakış var; mesela ben iş ararken özel sektörde arıyorsun devlette o kadar çok alım yok. Özel sektörde gidiyorsun firmaya, fabrikaya diyor ki ‘Sen bayansın fabrika ortamında çalışamazsın.’ Almıyorlar işe (Fatıma Hanım, 24, Mekatronik Mühendisi).

Kayseri’de bu işi yapmak çok zor oldu çünkü Anadoluluk meselesi işimize ket vuruyor. Sürekli yaşıyoruz bunu. Bu nedenden ötürü ticari sorunlar, ödeme alamamak, güven sağlayamamak çok fazla oldu (Murat Bey, 38, Yazılımcı).

Meslek seçiminde maddi kaygılardan ziyade ilgi ile doğru orantılı olan yeteneğe sahip olma durumu ve mesleki gelişim etkili olmaktadır. Bireyin meslek seçiminde iş ahlakı, maddi getirisinden önde olmaktadır. Diğer bir faktör de farklılaşmak ve öne çıkmak adına verilen emektir ve bu da daha fazla maddi getiri sağlamaktadır. Ancak kadın olmanın “dezavantajı” ve Kayseri ticaret merkezi olmasına rağmen, “Anadoluluk” (Anadolulu olma durumu) (TDK,

Erişim Tarihi: 15.03.2021) (<https://sozluk.gov.tr/>) bakışı mesleğin icra edilmesini zorlaştırmaktadır.⁷

Mesleğin maddi getirisinin ve statüsünün insana istediği kazanımı sağlayamaması, bireyin mesleğinde farklı beklentilere ve yönelimlere sebep olmaktadır. Katılımcıların ifadeleri:

Öncelikle bu bölümü tercih etmek aklımda yoktu. Ben diş hekimliğini istiyordum ya da matematik öğretmeni olmak istiyordum. Ama biyomedikal mühendisliği benim girdiğim sene çok fazla tercih ediliyordu. Annemin yönlendirmesiyle tercih ettim. Yazdıktan sonra ikinci sınıfta fark ettim ki daha çok bölüm elektrik-elektronik mühendisliğinin alt dalı gibi bir şeydi. Memnun değilken bile dezavantajı avantaja çevirmem gerekiyordu ve ona yönelik çalışmalar yaptım. Üçüncü sınıfa geçtiğimde öğretmenliğe nasıl geçiş yapabilirim diye düşündüm ve akademisyen olmaya karar verdim. Not ortalamamı yüksek tuttum, hocalarla görüştim. Ondan sonra akademiye giriş yaptım (Fırat Bey, 25, Biyomedikal Mühendisi).

Önce finans okudum. Bir süre finansçı olarak çalıştım ama rakamları sevmeme rağmen insanlarla diyalog benim için daha önemli idi. Bunun üzerine bu mesleğe yöneldim (Meltem Hanım, 55, Online Terapist).

Kızımınla beraber çalışabileceğim, kızımı kendim büyütebileceğim, sabah sekiz akşam altı mesaisine tabi olmadan daha özgür çalışabileceğim tarzda bir iş fikri benim hayalimdi (Damla Hanım, 32, İşletmeci).

Şeklindedir. Toplumsal yapıda meydana gelen değişimler doğrudan yapıda bulunan bütün unsurları etkilemektedir. Dolayısıyla geleceğin nasıl şekilleneceğine dair soru işaretleri yapıdaki aktörleri etkisi altına almaktadır. Bu soru işaretleri mesleğin birçok alt alanı bünyesinde barındırması ve içerisine girildikçe farkına varılması noktasında kendisini göstermektedir. Dönemsel olarak popülerleşen mesleğe olumlu anlamda yüklenen gelecek beklentisi yüksek olmaktadır. Bu durumun üniversite gibi gelecek kaygısının giderilmeye çalışıldığı kurumlarda da karşılık bulamaması mevcut konumda bireyi “en iyi” ne yapabilirim sorgulayışına ve çalışmalarına yönlendirmektedir.

Alınan eğitimler, mesleğin statüsü, maddi getirisi meslek ve meslektaşlara bakışı biçimlendirmektedir. Bu doğrultuda katılımcılar şu ifadelere yer vermişlerdir:

Meslek hayatım boyunca farklı bakış açıları gördüm, şahit oldum. Benim ilk mesleğe başladığım dönemlerde “deli doktoru” diyorlardı. Şimdi daha az deli doktoru diyen, sonrasında daha bir bilinçlenme oluştu (Meltem Hanım, 55, Online Terapist).

⁷ “Anadolululuk” kavramı ile kastedilen şey, Anadolu topraklarında yaşayan ve Anadolu kültürü ile sosyalleşen bireylerin o kültüre ait olma durumudur.

Kafasında şey oluyor, internette mi yapıyorsun? Nasıl görüşüyorsunuz? Nasıl yapıyorsun? Nasıl emin olabiliyorsun? Tartılmayı nasıl yapıyorsunuz? Yağ yüzdemi nereden bileceğim? Bu tarz dönüşlerle geliyorlar. Bu biraz karşıdaki insanın bilinçli olması ile alakalı. Mesela biri dün bana diyor ki sen diyetisyen misin? Ee yazıyor orda ne olabilir. Ama çevremdeki insanlar 'İnşallah iş bulursun' diyorlar. Yaptığın işi hiçe sayıyorlar. İş yapıyor olarak görmüyorlar seni. Oradan iki fotoğraf paylaşıyor bitti modundalar. Aslında farkında değiller sen çalışıp emek veriyorsun ki, kliniğim olsa ben bu kadar yorulmam (Gözde Hanım, 24, Diyetisyen).

Bu işi ahlak kuralları doğrultusunda yapanlar sevilecek ve zaman içerisinde bunlar daha uzun vadede çalışacak diye düşünüyorum. Şu an çok popüler hale geldi maalesef ki bebek üzerinden ticaret yapılabileceğine inanan çok fazla insan türedi. Bu bakımdan onların zaman içerisinde eleneceğini düşünüyorum. Belki daha etik daha temiz daha düzgün hizmet verebilen merkezler kalacaktır. Ama bu bir furyadır babyspa merkezleri, bunun da farkındayım (Damla Hanım, 32, İşletmeci).

Meslek adına dair temel bir kaniya sahip olursa da içeriği hakkında yeterli bilgiye sahip olma söz konusu değildir. Bu durum aslında mesleğin geleceğini de etkisi altına almakta, meslek sahiplerine bekledikleri itibarı göstermemekte ve olumsuz önyargıya neden olmaktadır. Dolayısıyla meslek, niteliği açısından profesyonellik taşıyor gibi görünse de mesleği ek gelir kapısı olarak gören kişilerin ortaya çıkması mesleğin doğru icra edebilme durumunu tartışılır hale getirmektedir. Öte yandan sanal mecra herkesin hayatında yer aldığı için de bu alanda ortaya çıkan işlerin herkes tarafından yapılabilirliği yaygındır.

Sonuç

Yapılan çalışma süresince edinilen temel bulgulardan hareketle toplumsal değişim kaçınılmaz bir olgu olarak çağımızda kendisini teknoloji üzerinden göstermektedir. Teknolojik olanın yeni, yaratıcı, çeşitli olanı içinde barındırması insanları da yeni, yaratıcı, çeşitli olmaya itmektir. Bu anlamda insanların yaşamlarını kazanmaya olanak sağlayan meslek kavramını da teknolojik olanla uyumlu hale getirmekte ya da tamamen ortadan kaldırmaktadır. Sürecin bu şekilde ilerleyişi eğitimin de şekil değiştirmesine neden olarak özellikle kurs kavramını önemli hale getirmektedir. Bu durum nitelikli olmayı sorgulanabilir hale getirerek istihdamdaki tercihi de etkilemektedir. İstihdamın devlet ve özel sektörde konumlanması kazancı ve statüyü etkileyerek mesleğe ve meslektaşına bakışı şekillendirmektedir.

Hizmet sunan ve teknoloji üreten meslekler olarak gruplandırılmamızdan hareketle "hizmet sunan meslekler"; babyspa merkezi, bina yönetimi şirketi, siber suçlar, odyoloji, online terapi, online diyetisyenlik ve "teknoloji üreten meslekler"; mekatronik mühendisliği, biyomedikal mühendisliği, sosyal medya uzmanlığı, dijital pazarlama uzmanlığı, yazılımcılık olarak ele alınmıştır. Günümüzde bu meslekler ihtiyaçlarla doğru orantılı olarak iç içe geçmişlerdir. Bu

anlamda avukatlık, diyetisyenlik, psikologluk gibi profesyonel olarak nitelendirilen meslek grupları gelişen teknoloji ile dönüşerek yeni formlara bürünmüşlerdir. Bu da geleceğe dair meslek tercihini, hizmeti alanların bakışını olumlu veya olumsuz yönlendirmektedir.

Kaynakça

Altıntaş, K. M. (2016). Kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel Türk el sanatkârlarının karşı karşıya bulunduğu ticari sorunların analizi. *Bilig*, 77, 157-182.

Bülbül, Y. (2008). *Teknonomi: tarihsel açıdan teknoloji-ekonomi ilişkisi*. Ankara: Kitabevi.

İlhan, S. (2008). Yeni kapitalizm ve meslek olgusunun değişen anlamları üzerine. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 313-328.

Marshall, G. (2014). *Sosyoloji sözlüğü* (Çev. O. Akınbay ve D. Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat.

Özkalp, E. (2001). *Sosyolojiye giriş*. Eskişehir: ESBAÇV.

Seçer, Ş. (2007). *Mesleki yaşam modelinin oluşturulması ve mesleki analizlerde kullanımı* (Doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Türk Dil Kurumu (TDK). “Anadolululuk” (Erişim Tarihi: 15.03.2021) (<https://sozluk.gov.tr/>)

Vikipedi. “ENIAC” (Erişim Tarihi: 20.03.2020) (<https://tr.wikipedia.org/wiki/ENIAC>)

Zencirkıran, M. (2015). *Sosyoloji* (1. Baskı). Bursa: DORA.

Extended Abstract

The subject of there search; those who perform new/current professions; it forms a perspective on their professions and modern professional professions that are facing extinction or change. The production of the new business are also requires a new mentality. Today, we can see the clues of this mentality in the minds of people who perform new/current professions. In the study, this mind set was analyzed and an explanation was tried to be given to new economic and professional processes. In this direction, it aims to understand and discover the process of change of the professional structure, the perspective of the new/current professionals in both their professions and the professions of the professional professionals who contribute to the shaping of their professions. For this reason, qualitative research method has been preferred in order to present the subject in depth and contribute to the studies. First off all, in line with the research subject, resource scanning was carried out with tools where we can access primary and secondary sources such as libraries and internet. The literature obtained as a result of the source scan was classified within the subject of the research and a conceptual framework was formed. Based on this conceptual framework, sub-research questions ranging from 3 to 6 have been formed with the focus research question that can reveal the relationship between concepts and the subject of the study in a clear and understandable manner. Then, the sample of the study was determined in order to determine the field of the data planned to be obtained within the purpose of the research. The sample of this study is the participants who perform new/current professions. Purposeful sampling method was used in order to provide the maximum and largest data diversity specific to the characteristics based on he purpose of the research from the participants. In the later stages of the study, the other participants were reached by entering the interaction network of the people through the snowball sample in order to reach those who practise new/current professions. A total of 14 participants were interviewed through the purpose sample and snowball sample. In-depth interviews with the participants were conducted with a semi-structured interview form. The questions on the interviews form are guided by research questions. In addition, the data obtained by providing guidance with informational chat style within the subject of the research was tried to be strengthened. In there search, new/current professions are categorized primarily according to whether or not they require a corporate process. Since the starting points of these professions are in the fields of 'technology' and 'service' production, reclassification has been made in this context. Analyses were carried out in this direction.

The research, “What are the perspectives of new/current professions emerging as a result of changing socioeconomic processes against their own professions and the current professional professions and their interpretation of these professions?” the focus consists of the research question. In this context, based on the first sub-research question, the participants were asked about their career story and the reasons for choosing the profession, what kind of difficulties they faced in the profession, the advantages/disadvantages of their profession were tried to be understood; in this sense, by evaluating the interviewees’ view of social change through their professions, it was revealed whether they have any effect on their profession. Social change, shaped in direct proportion to needs, is directly related to technology. It can be said that their professions have been transformed based on the rhetoric of the participants in support of this situation. In this respect, they have made inferences about how they see the future of their profession. The fact that professions are changing with social change is also the source of the change of professional qualifications. In this context, the second sub-research question, knowledge, competence, diploma, information and employment were asked to the participants to understand the processes of specialization. Thus, inferences were made about how they gained their professional qualifications. With the increase of knowledge, almost every profession today has a direct relationship with technology. Thus, technology has an important place in the execution and development of the profession. Technological developments at the heart of social change have changed its applicability, making professional employment questionable. Because today, making machines more workable than manpower causes limitations. In addition to the useful function of technology, the fact that the developments are West-centered creates various problems in the infrastructure. This is seen as another factor affecting employment. Finally, the participants were asked questions about their income and status in their profession, and their views on their professions and colleagues were revealed.

Based on the basic findings obtained during the study, social change manifests itself through technology in our age as an inevitable phenomenon. The technologic alone has a new, creative, diverse one in it; it also pushes people to be new, creative, diverse. In this sense, it harmonizes or completely eliminates the concept of profession that allows people to earn their lives with the technological one. The progress of the process in this way causes the education to change shape, making the concept of the course specially important. This situation also affects the preference in employment by making being qualified questionable. The positioning of employment in the state and private sector affect earnings and status, shaping the view of the profession and the colleague.

"Professions that provide services" based on our grouping as professions that provide services and produce technology; baby spa center, building management company, cybercrime, audiology, online therapy, online dietitian and "technology producing professions"; mechatronics engineering, biomedical engineering, social media expertise, digital marketing expertise, software. Today, these professions are intertwined in direct proportion to the needs. In this sense, professional groups such as advocacy, dietitianism and psychologists have transformed with developing technology and taken on new forms. This leads positively or negatively to the professional preference for the future and the view of those who receive the service.